

4.2024 PÄÄKIRJOITUS

Varhaiskasvatuksen asiantuntijuus: koulu- tus, johtajuus ja laa- dukkaat käytännöt

Signe Siklander

KT, dosentti, apulaisprofessori
Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden ja
psykologian tiedekunta
signe.siklander@oulu.fi

Samuli Ranta

KT, yliopistonlehtori
Itä-Suomen yliopisto, Filosofinen tiedekunta
samuli.ranta@uef.fi

Taina Kyrönlampi

KT, dosentti, yliopistonlehtori
Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden ja
psykologian tiedekunta
taina.kyronlampi@oulu.fi

Varhaiskasvatuksen merkitys sekä kriittisiä huomioita

Varhaiskasvatuksen henkilöstön pedagoginen asiantuntijuus on suoraan yhteydessä varhaiskasvatuksen laatuun. Parhaimmillaan varhaiskasvatus tukee lasten oppimista ja hyvinvointia ja edistää koulutuksellista tasa-arvoa

(Esping-Andersen ja muut, 2012), tarjoten lapsille kehittävän ja virikkeellisen ympäristön (ks. Thomsen, 2015). Laadukkaan varhaiskasvatuksen on todettu olevan hyödyllistä erityisesti oppimisen pulmia omaaville lapsille ja perheille, jotka kasvavat kuormittavissa sosioekonomisissa oloissa (esim. Melhuish ja muut, 2019). Toisaalta lapset, joilla on vakaa sosioekonominen tausta ja korkeasti koulutetut vanhemmat, eritoten äidit, osallistuvat useammin varhaiskasvatukseen

(Van Lancker & Ghyses, 2016; Välimäki ja muut, 2024), jolloin lasten osallistumisaste kytkeytyy perhe-, työ- ja koulutuspoliittisiin ratkaisuihin.

Lapset hyötyvät laadukkaasta varhaiskasvatuksesta, kun taas heikkolaatuisen varhaiskasvatuksen yhteys lasten hyvinvointiin voi puolestaan olla negatiivinen (Felfe & Lalive, 2018; Havnes & Mogstad, 2011). Laadukas varhaiskasvatus on monien tekijöiden summa, jonka ytimessä on osaava ja asiantunteva henkilökunta. Korkean ja tarkoituksenmukaisen koulutuksen on todettu antavan välineitä ymmärtää lapsen oppimisen kehitystä ja kykyä tarkastella asioita lasten silmin (Perren ja muut, 2017).

Suomalaista varhaiskasvatusta kohtaan on kohdistunut viime vuosina myös kritiikkiä. Varhaiskasvatukseen osallistuminen ei aina ennusta lasten hyvää koulumenestystä. Siksi onkin pohdittava, onko nykyinen varhaiskasvatus kaikille lapsille eduksi (esim. Saarinen, 2020). Suomalaisen varhaiskasvatuksen laadussa on paikallisia ja alueellisia eroavaisuuksia (Repo ja muut, 2019) ja laatutekijöiden epätasaisuus saattaa olla osasy sille, että varhaiskasvatuksen vaikuttavuudesta on myös ristiriitaista tutkimusnäyttöä (ks. Esping-Andersen ja muut, 2012).

Kritiikkiä kohdentuu myös varhaiskasvatuksen henkilöstön osaamiseen, sillä se vaihtelee johtuen erilaisista koulutuspoluista (ks. Eskelinen & Hjelt, 2017). Osittain suomalaista varhaiskasvatusta on leimannut myös se, että varhaiskasvatuksessa toteuttava työ ei ole ottanut huomioon tarpeeksi henkilöstön osaamista ja henkilöstöä on saatettu sitoa tehtäviin, jotka eivät vastaa heidän koulutustaan (esim. Onnismaa & Kalliala, 2010). Varhaiskasvatuksen odotetaan painottavan erityi-

sesti pedagogiikkaa (Varhaiskasvatuslaki 540/2018), tunnistamatta kuitenkaan tarkemmin millaista asiantuntijuutta pedagogiikan toteuttaminen edellyttää (ks. Ranta ja muut, 2023). Henkilöstön osaamiselle on asetettu paljon erilaisia odotuksia (Kangas & Harju-Luukkainen, 2021) ja, kun tarkastellaan varhaiskasvatusalaa, on tärkeää analysoida myös alan koulutusta ja tutkia sen merkitystä ja vaikuttavuutta tulevaisuutta ajatellen.

Varhaiskasvatusalan nykyisyys ja tulevaisuus

Kun vuonna 2013 varhaiskasvatuksen hallinnonala siirtyi sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöstä opetus- ja kulttuuriministeriöön, huomiota kiinnitettiin varhaiskasvatuksen henkilöstön riittävyteen ja osaamiseen. Hallinnonalan siirron myötä havahduttiin siihen tosiseikkaan, että melko pienellä osalla varhaiskasvatuksen ammattilaisista oli varhaispedagogiikkaan ja didaktiikkaan keskittyvää koulutusta (ks. Alila ja muut, 2014). Onkin tärkeää analysoida nykyistä alan koulutusta ja tutkia sen tavoitteita, käytänteitä ja vaikuttavuutta: millainen koulutus tuottaa sellaista varhaiskasvatuksen henkilöstöä, jolla on vahva pedagoginen osaaminen, hyvinvointia vahvistavia johtajataitoja ja leikkillisyyttä pedagogisena asiantuntijuutena? Tutkimukset ovat osoittaneet, että esimerkiksi varhaiskasvatuksen opettajien koulutus ei välttämättä anna riittäviä eväitä pedagogiseen asiantuntijuuteen, leikkipedagogiikkaan tai tiimiensä pedagogiseen johtamiseen (Hurme ja muut, 2023; Melasalmi ja muut, 2023; Kahila ja muut, 2023). On tunnistettu, että kaikkia varhaiskasvatusalan koulutuksia on tarpeen kehittää (Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisfoorumi [VKF], 2021) ja esitetty varhaiskasvatuksen opettajakoulutuksen maisteritasoi-

suutta ratkaisuksi, jotta tulevat opettajat saisivat laajemman ymmärryksen muun muassa lapsen kehityksen, leikin ja oppimisen tuen sisältöihin (ks. Heiskanen ja muut, 2021).

Varhaiskasvatus on ollut laajasti esillä mediauutisoinnissa, usein tuoden esille varhaiskasvatukseen liittyviä haasteita ja ongelmia, mikä saattaa vääristää kuvaa varhaiskasvatuksessa työskentelystä (Ranta & Sintonen, 2023). Alan veto- ja pitovoima on koettu haasteena (esim. Sirvio ja muut, 2023; VKF, 2021) ja kokonaisvaltaista ja pitkäjänteistä tutkimusta siitä kaivataan kansainvälisessäkin mittakaavassa (Fenech ja muut, 2022). Nykyisen koulutuksen sekä työelämän samanaikainen analysointi tarjoaa aineksia kehittämisen suuntaviivoista.

Teemanumeron artikkelit

Tässä Ammatikasvatuksen aikakauskirjan teemanumerossa tarkastellaan varhaiskasvatusalan merkitystä, vaikuttavuutta ja varhaiskasvatuksen alaan liittyviä mahdollisuuksia. Teemanumero koostuu pääkirjoituksen lisäksi kolmesta tutkimusartikkelista sekä yhdestä ammatilliseen koulutukseen kohdentuvasta lectiosta.

Outi Arvolan, Monika Haanpään, Anna-Leena Lastikan ja Jonna Kankaan artikkelissa, *”Kaikki lähtee vuorovaikutuksesta” – Varhaiskasvatuksen ammattilaisten kieli-, kulttuuri- ja katsomuspedagoginen osaaminen*, selvitetään, millaista on varhaiskasvatuksen ammattilaisten kieli-, kulttuuri- ja katsomuspedagoginen osaaminen suhteessa lapsiin ja huoltajiin ja miten tätä osaamista tulisi vahvistaa. Aihe on ajankohtainen, koska varhaiskasvatuksen ammattilaiset tarvitsevat yhä enemmän osaamista moninaisuudesta ja

kulttuurisista näkökulmista. Tutkijat tuovat esiin, kuinka vuorovaikutusosaaminen varhaiskasvatuksen ammattilaisten, lasten ja perheiden kesken on merkittävin tekijä kulttuuritietoisessa pedagogiikassa. Vuorovaikutuksen vahvistamisessa keskeiseksi nousevat varhaiskasvatuksen ammattilaisten ymmärrys pedagogisen työskentelyn prosessimaisuudesta sekä lapsen yksilölliset tarpeet huomioon ottavan kieli-, kulttuuri- ja katsomuspedagogisen toiminnan suunnittelun merkityksestä. Tämä edellyttää, että ammattilaiset reflektovat, kuuntelevat ja tunnistavat niitä arvoja ja asenteita, joita he pedagogisella toiminnallaan välittävät.

Varhaiskasvatuksen opettajan pedagogista asiantuntijuutta rakentamassa -tutkimuksessa Elina Koivusalo, Maarit Alasuutari ja Ville Ruutiainen tarkastelevat varhaiskasvatuksen opettajien opintojen aikaisen minäpystyvyyden sekä tuen ja palautteen yhteyttä pedagogiseen asiantuntijuuteen sekä arvioivat varhaiskasvatusalalle motivoivien tekijöiden yhteyttä pedagogiseen asiantuntijuuteen. Pedagoginen asiantuntijuus määritellään kahden tehtävän kautta: varmistamalla varhaiskasvatuslain edellyttämää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukeva korkealaatuinen varhaiskasvatus sekä tukemalla varhaiskasvatuksen opettajan ammatillista identiteettiä ja kiinnittämällä hänet osaksi varhaiskasvatuksen uudistettua moniammatillista henkilöstörakennetta. Tulosten mukaan mitä vahvemmin vastaaja kokee soveltuvansa alalle ja mitä vahvemmin koettu soveltuvuus motivoi koulutukseen hakeutumista, sitä riittävämmäksi hän kokee varhaiskasvatuksen opettajakoulutuksen tuottaman pedagogisen asiantuntijuuden työelämässä toimimiseen.

Minna Körkkö, Taina Kyrönlampi, Eeva-Maria Korhonen, Hannele Ollinen ja

Saara Isoniemi selvittävät artikkelissaan, *Miten mennyt meissä kajahtelee kaan: Varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia hakeutumisen alalle ja siirtymisestäään opettajiksi toiselle ja korkea-asteelle* mitkä tekijät vaikuttavat varhaiskasvatuksen opettajia siirtymään muihin opetus- ja kasvatustieteen tehtäviin. Tutkimukseen osallistuneet toisen ja korkea-asteen opettajat toivat esiin keskeisenä syynä varhaiskasvatuksen opettajan työstä pois hakeutumiseen riittämättömät resurssit, joiden seurauksena varhaiskasvatuksen opettajille syntyi eettistä kuormaa. Varhaiskasvatuksen opettajien mahdollisuus toteuttaa lapsen oikeutena olevaa, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaista varhaiskasvatusta on keskeinen tekijä mietittäessä varhaiskasvatuksen opettajien pysymistä alalla.

Outi Aitio tarkastelee lehtiartikkelissaan ammatillisten opettajien ja opettajien esihenkilöiden käsityksiä ja kokemuksia psykologisesta sopimuksesta ammatillisen opettajan työssä. Aition fenomenografisessa tutkimuksessa tuloksia tarkastellaan opettajuuden, työyhteisön toimivuuden ja organisaatiokulttuurin hierarkkisessa suhteessa. Tuloksissa korostuvat työnjohtamisen kulttuuri, yhteistyö sekä kehittyminen opettajana.

Lähteet

Alila, K., Eskelinen, M., Estola, E., Kahiluoto, T., Kinos, J., Pekuri H-M., Polvinen, M., Laaksonen, R., & Lamberg, K. (2014). *Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat: Taus-ta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevalle työryhmän tueksi*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-266-1>

Arvola, O., Haanpää, M., Lastikka, A-L., & Kangas, J. (2024). "Kaikki lähtee vuorovaikutuksesta" - Varhaiskasvatuksen ammattilaisten kieli-, kulttuuri-

ja katsomuspedagoginen osaaminen. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 26(4), 10–32.

Eskelinen, M., & Hjelt, H. (2017). *Varhaiskasvatuksen henkilöstö ja lapsen tuen toteuttaminen. Valta-kunnallinen selvitys 2017*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja (39). Opetus- ja kulttuuriministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-505-1>

Esping-Andersen, G., Garfinkel, I., Han, W. J., Magnuson, K., Wagner, S., & Waldfogel, J. (2012). Child care and school performance in Denmark and the United States. *Children and youth services review*, 34(3), 576–589. <https://doi.org/10.1016/j.child-youth.2011.10.010>

Felfe, C., & Lalive, R. (2018). Does early child care affect children's development? *Journal of Public Economics*, 159, 33–53. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2018.01.014>

Fenech, M., Wong, S., Boyd, W., Gibson, M., Watt, H., & Richardson, P. (2022). Attracting, retaining and sustaining early childhood teachers: an ecological conceptualisation of workforce issues and future research directions. *The Australian Educational Researcher*, 49(1), 1–19. <https://doi.org/10.1007/s13384-020-00424-6>

Havnes, T., & Mogstad, M. (2011). No child left behind: Subsidized child care and children's long-run outcomes. *American Economic Journal: Economic Policy*, 3(2), 97–129. <https://doi.org/10.1257/pol.3.2.97>

Heiskanen, N., Neitola, M., Syrjämäki, M., Viljamaa, E., Nevala, P., Siipola, M., & Viitala, R. (2021). *Kehityksen ja oppimisen tuki sekä inklusiivisuus varhaiskasvatuksessa: Selvitys nykytilasta kunnallisissa ja yksityisissä varhaiskasvatustalouksissa sekä esitys kehityksen ja oppimisen tuen malliksi*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:13. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-829-8>

Hurme, T-R., Siklander, S., Kangas, M., & Melasalmi, A. (2023). Pre-service early childhood teachers' perceptions of their playfulness and inquisitiveness. *Frontiers Education*, 8. <https://doi.org/10.3389/educ.2023.1102926>

Kahila, S., Kuutti, T., Heikka, J., & Sajaniemi, N. (2023). Opettajan pedagogista johtajuutta harjoittelemassa – Varhaiskasvatuksen opettajaopiskelijoiden näkemyksiä. Teoksessa S. Havu-Nuutinen, S. Kontkanen, & S. Piispa-Hakala (toim.), *Oppimisen muuntuvat maisemat* (ss. 29–51). Kasvatustieteen tutkimuksia – Research in Educational Sciences -julkaisusarja.

Kangas, J., & Harju-Luukkainen, H. K. (2021). *What is the future of ECE teacher profession? Teacher's agency in Finland through the lenses of policy*

- documents. *The Morning Watch: Educational and Social Analysis*, 47 (1), 48–75. <https://journals.library.mun.ca/ojs/index.php/mwatch/article/view/2261>
- Koivusalo, E., Alasuutari, M., & Ruutiainen, V. (2024). Varhaiskasvatuksen opettajan pedagogista asiantuntijuutta rakentamassa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 26(4), 34–53.
- Körkkö, M., Kyrönlampi, T., Korhonen, E-M., Ollinen, H. & Isoniemi, S. (2024). Varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia hakeutumisestaan alalle ja siirtymisestä opettajiksi toiselle ja korkea-asteelle. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 26(4), 54–70.
- Melasalmi, A., Siklander, S., Kangas, M., & Hurme, T-R. (2023). Agentic playful pre-service teachers: Positionings from teacher-initiated playful teacher to community-shared playful teacher. *Frontiers Education*, 8. <https://doi.org/10.3389/educ.2023.1102901>
- Melhuish, E., Barnes, J., Gardiner, J., Siraj, I., Sammons, P., Sylva, K., & Taggart, B. (2019). A study of the long-term influence of early childhood education and care on the risk for developing special educational needs. *Exceptionality Education International*, 29(3), 22– 41. <http://dx.doi.org/10.5206/eei.v29i3.9385>
- Onnismaa, E-L., & Kalliala, M. (2010). Finnish ECEC policy: interpretations, implementations and implications. *Early Years* 30(3), 267–277. <https://doi.org/10.1080/09575146.2010.511604>
- Perren, S., Herrmann, S., Iljuschin, I., Frei, D., Körner, C., & Sticca, F. (2017). Child-centred educational practice in different early education settings: Associations with professionals' attitudes, self-efficacy, and professional background. *Early Childhood Research Quarterly*, 38, 137–148. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2016.07.001>
- Ranta, S., Kangas, J., Harju-Luukkainen, H., Ukkonen-Mikkola, T., Neitola, M., Kinon, J., Sajaniemi, N., & Kuusisto, A. (2023). Teachers' Pedagogical Competence in Finnish Early Childhood Education – A Narrative Literature Review. *Education Sciences*, 13(8), 791. <http://dx.doi.org/10.3390/educsci13080791>
- Ranta, S., & Sintonen, S. (2023) Varhaiskasvatuksen opettajaopiskelijoiden ajatuksia alaansa liittyvästä uutisoinnista. *Prologi*, 19(2), 6–29. <https://doi.org/10.33352/prlg.121813>
- Repo, L., Hjelt, H., Paananen, M., Eskelinen, M., Mattila, V., Lerkkanen, M.-K., Gammelgård, L., Ulvinen, J., Marjanen, J., & Kivistö, A. (2019). *Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa*. Julkaisut 15:2019. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. <https://karvi.fi/publication/varhaiskasvatuksen-laatu-arjessa-varhaiskasvatussuunnitelmien-toteutuminen-paivakodeissa-ja-perhepaivahoidossa>
- Saarinen, A. (2020). *Equality in cognitive learning outcomes: the roles of educational practices* [Väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-6713-2>
- Sirvio, K., Ukkonen-Mikkola, T., Kangas, J., Hjelt, H., & Fonsén, E. (2023). ”Äänestin jaloillani!” Ammatin vaihtaneiden varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmia työn ja toimintakulttuurin muutokseen. *Työelämän tutkimus*, 21(1), 84–108. <https://doi.org/10.37455/tt.111478>
- Thomsen, M. K. (2015). Parental time investments in children: Evidence from Denmark. *Acta Sociologica*, 58(3), 249–263. <https://doi.org/10.1177/0001699315572159>
- Van Lancker, W., & Ghysels, J. (2016). Explaining patterns of inequality in childcare service use across 31 developed economies: A welfare state perspective. *International Journal of Comparative Sociology*, 57(5), 310–337. <https://doi.org/10.1177/0020715216674252>
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisfoorumi [VKF] (2021). *Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisohjelma 2021–2030 -Varhaiskasvatuksen koulutusten kehittämisfoorumi*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:3. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-876-2>
- Välimäki, S., Lammi-Taskula, J., Mesiäislehto, M., & Närvi, J. (2024, helmikuu 9) *Growing inequality and diverging paths in early childhood education and care: Educational disparities in Europe*. <https://doi.org/10.31235/osf.io/8fbgm>